

Політика

УДК 342.7

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА

Дрьомов Сергій Володимирович,
кандидат юридичних наук

У статті запропоновано результати дослідження деяких актуальних проблем формування в Україні державної політики у сфері громадянства.

Спираючись на поширювані в ЗМІ неофіційні дані, згідно з якими громадянство інших держав мають від 5 до 10 % українців (значна частина з яких – чоловіки призовного віку), автор дійшов висновку, що питання щодо громадянства поступово перетворюються на чинник, який може суттєво впливати на стан забезпечення національної безпеки України.

Наведено стислий аналіз законодавчих ініціатив, спрямованих на вирішення окремих проблем нормативно-правового унормування питань громадянства. За підсумками такого аналізу зроблено висновок про те, що зусилля суб'єктів права законодавчої ініціативи спрямовані переважно на вдосконалення законодавчого регулювання множинного громадянства, а також модернізації процедур припинення громадянства України особам, поведінка яких може завдати суттєвої шкоди життєво важливим інтересам держави і суспільства в умовах окупації Російською Федерацією Криму й частини території Донецької та Луганської областей.

На думку автора, внесені до Верховної Ради України законопроекти не передбачають застосування комплексного підходу до вирішення проблеми множинного громадянства. Переважна більшість законодавчих ініціатив щодо врегулювання питань громадянства не передбачає впровадження нових дієвих механізмів контролю з боку держави, а також не містить цілком логічних у такому випадку засобів юридичної відповідальності за порушення встановлених законодавством обмежень у цій сфері правовідносин. Ухвалення деяких законодавчих ініціатив може призвести до того, що в Україні утворюватимуться території компактного проживання осіб, які мають лише іноземне громадянство. Це значно ускладнить (а іноді й унеможливить) здійснення місцевого самоврядування на таких територіях, формування місцевих громад, виконання представницьких функцій в органах центральної влади тощо.

Зроблено висновок про те, що пріоритетними завданнями України в сучасних умовах є якнайшвидше деокупація Криму, врегулювання збройного конфлікту на території окремих районів Донецької і Луганської областей та відновлення над ними повної юрисдикції

України. Реінтеграція цих територій повинна неодмінно передбачати т. зв. «процедуру повернення до громадянства», яка має передувати проведенню місцевих виборів на звільненій від окупації території України. Для цього необхідно на законодавчому рівні передбачити порядок повернення до громадянства, встановивши для цього додаткові вимоги, наприклад, складання іспиту на знання української мови, історії України, основ конституційного ладу України, Гімну України тощо.

Ключові слова: держава, громадянство, прийняття до громадянства, припинення громадянства, державна політика, національне законодавство, правозастосування.

Driomov Serhiy

PROBLEMS OF FORMATION OF STATE POLICY ON CITIZENSHIP ISSUES IN UKRAINE

The article presents the results of the author's research on some topical issues of formation of the state policy in the field of citizenship in Ukraine.

Based on unofficial data disseminated in the media, according to which citizenship of other countries is from 5 to 10 % of Ukrainians (a significant part of them are men of conscription age), the author came to the conclusion that citizenship issues gradually turn into a factor that can significantly affect the state of ensuring the national security of Ukraine.

The author gives a brief analysis of legislative initiatives aimed at solving certain problems of normative legal regulation of issues of citizenship.

The results of this analysis conclude that the efforts of the subjects of the law of legislative initiative are aimed primarily at improving the legislative regulation of multiple citizenship as well as the modernization of the procedures for termination of citizenship of Ukraine to individuals whose behavior may cause significant damage to the vital interests of the state and society under the occupation of the Russian Federation Crimea and parts of Donetsk and Lugansk regions. According to the author of the article, the bills submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine do not foresee the use of an integrated approach to solving the problem of multiple citizenship. The overwhelming majority of legislative initiatives on the settlement of citizenship issues does not foresee the introduction of new effective mechanisms of control by the state, nor does it contain quite logical in this case legal liability for violations of established legal restrictions in this area of legal relations.

The adoption of some legislative initiatives may lead to the creation of territories of compact residence of persons having only foreign citizenship in Ukraine. This will greatly complicate (and sometimes make it impossible) the implementation of local self-government in such territories, the formation of local communities, the exercise of representative functions in central authorities, etc.

The author concluded that the priority tasks of Ukraine in modern conditions are the rapid de-occupation of the Crimea, the settlement of armed conflict in the territory of certain districts of Donetsk and Luhansk oblasts and the restoration of the full jurisdiction of Ukraine. The reintegration of these territories must necessarily include the so-called "procedure of returning to citizenship", which should precede the conduct of local elections in the territory liberated from occupation of Ukraine. To do this, it is necessary to stipulate, on a legislative level, the procedure for returning to citizenship, by setting additional requirements for this, for example, compiling an exam for knowledge: Ukrainian language, Ukrainian history, the basis of the constitutional system of Ukraine, the anthem of Ukraine, etc.

Keywords: state, citizenship, admission to citizenship, termination of citizenship, state policy, national legislation, law enforcement.

Постановка проблеми та аналіз наукових джерел. В Україні з часу окупації Російською Федерацією (далі – РФ) Криму і частини території Донецької та Луганської областей проблеми забезпечення прав і свобод людини та громадянина набули надзвичайно важливого значення, а питання, пов'язані з набуттям і припиненням громадянства України, а також правової сутності та змісту інституту громадянства трансформувались у чинник, який суттєво впливає на стан національної безпеки держави. На таке, зокрема, можуть вказувати поширювані в ЗМІ неофіційні дані, згідно з якими громадянство інших держав мають від 5 до 10 % українців, значна частина з яких – чоловіки призовного віку. При цьому зазначається, що понад 100 народних обранців Верховної Ради VIII скликання мають множинне (подвійне) громадянство [1].

Привертає увагу також чисельність громадян України, що набули угорського громадянства, яка, за підрахунками експертів, сягає 80–90 тис., та румунського – до 80 тис. осіб.

За даними Департаменту з питань громадянства Адміністрації Президента України, у 2012 р. громадянства України набули 1 028 осіб, у 2013 р. – 1543, у 2014 р. – 1315, у 2015 р. – 972, у 2016 р. – 809, у 2017 р. – 957, а станом на 2.10.2018 р. – 562 особи. Натомість громадянство припинено в 2012 р. 7399 особам, у 2013 р. – 7714, у 2014 р. – 5846, в 2015 р. – 5818, а в 2016 р. – 7347.

З огляду на викладене, дослідження проблем законодавчого регулювання в Україні питань громадянства потребує здійснення комплексних наукових пошуків. Ідеться про необхідність формування нових підходів до визначення змісту та форм конституційно-правового регулювання громадянства в нашій державі, удосконалення процедур набуття та припинення громадянства України, законодавчого регулювання множинного громадянства тощо.

Такі дослідження передбачають вивчення та узагальнення напрацювань вітчизняних і зарубіжних учених, які є представниками різних галузевих юридичних наук. З огляду на це у своїй публікації автор спирався на результати наукових пошуків С. Авак'яна, С. Алексеева, Л. Альбертіні, Р. Бедрія, В. Бойцова, О. Брянцева, М. Вітрука, Л. Воеводіна, А. Денисова, Д. Златопольського, Р. фон Ієринга, С. Кишкіна, А. Козлової, А. Колодія, С. Косакова, В. Кравченка, О. Лотюк, О. Лукашевої, В. Лучина, С. Макогона, О. Марцеляка, В. Мелашенка, М. Мельника,

О. Миронова, Н. Міхальнової, А. Олійника, Б. Ольховського, В. Полянського, В. Погорілка, П. Рабіновича, Н. Ришняка, Р. Ромашова, С. Русінової, В. Сафронова, Ю. Тодици, І. Тункіна, І. Фарбера, В. Федоренка, В. Шаповала, О. Шибанова, Ю. Шемшученка, Н. Шукліної, Б. Щетініна та ін.

Інститут громадянства завжди був і залишається однією із центральних та водночас надзвичайно складних для пізнання конституційно-правових категорій. Це також може вказувати на необхідність здійснення додаткових наукових досліджень питань щодо його походження, сутності, змісту, функцій, основних юридичних ознак та властивостей, а також удосконалення правових норм, через які цей інститут реалізується. Поряд із тим час від часу виникає потреба в уточненні сутності поняття «інститут громадянства» як одного з центральних елементів багатоаспектної системи конституційного права України.

Метою статті є оприлюднення результатів проведеного дослідження проблем щодо регулювання питань, які стосуються формування в Україні державної політики у сфері громадянства. Йдеться насамперед про існуючі проблеми унормування множинного громадянства та інституту втрати громадянства.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що в Україні час від часу робляться спроби вдосконалити законодавство, що регулює правовідносини у сфері громадянства. Однак такі спроби мають здебільшого несистемний, уривчастий характер, а запропоновані у відповідних законопроектах зміни є фрагментарними. Увага суб'єктів права законодавчої ініціативи прикута, як правило, до окремих проблем, які пропонується вирішити шляхом внесення точкових, почасти незначних змін у чинні нормативно-правові акти. Серед таких проблем чільне місце посідають питання:

- удосконалення законодавчого регулювання множинного громадянства;
- позбавлення особи громадянства України за поведінку, яка серйозно шкодить життєво важливим інтересам держави.

Для зручності подані до Верховної Ради України законопроекти з цього питання доцільно поділити умовно на дві групи.

До *першої групи* пропонується віднести законодавчі ініціативи, якими передбачається:

- на законодавчому рівні встановити заборону множинного громадянства в Україні;
- встановити відповідальність (у т. ч. адміністративну та кримінальну) за порушення встановленої заборони мати множинне громадянство.

Серед законопроектів, що належать до цієї ж групи, варто звернути увагу на такі:

- проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» (щодо усунення колізій, які дозволяють подвійне громадянство) (реєстр. № 0919 від 12.12.2012 р.) [2], внесений народними депутатами України О. Зарубінським та М. Рудченком;
- проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо громадянства» (реєстр. № 9728-1 від 01.02.2012 р.) [3], внесений Кабінетом Міністрів України;
- проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо набуття (припинення) громадянства України, громадянства (підданства) іншої держави або громадянств (підданств) інших держав (реєстр. № 5433 від 21.11.2016 р.) [4], внесений народними депутатами України А. Тетеруком та Л. Ємцем;
- проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності народних депутатів України та державних службовців за набуття громадянства інших держав (реєстр. № 6131 від 24.02.2017 р.) [5], внесений групою народних депутатів України;
- проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо реалізації права змінити громадянство» (реєстр. № 6175 від 13.03.2017 р.) [6], внесений Президентом України П. Порошенком;
- проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо заборони мати громадянство іншої держави особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування та врегулювання деяких аспектів порядку зміни громадянства» (реєстр. № 6175-1) [7], внесений народним депутатом України О. Вілкулом;

- проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення у відповідність до Конституції України Закону України «Про громадянство України» щодо уникнення множинного (подвійного) громадянства (реєстр. № 6178 від 14.03.2017 р.) [8], внесений народним депутатом України С. Мельничуком;
- проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо множинного (подвійного) громадянства (реєстр. № 6178-2 від 29.03.2017 р.) [9], внесений народним депутатом України О. Богомолець.

Другу групу утворюють законопроекти, якими пропонується дозволити громадянам України мати множинне громадянство. До таких варто віднести:

- проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» (щодо подвійного громадянства) (реєстр. № 2074 від 09.02.2015 р.) [10], внесений народним депутатом України В. Рабиновичем;
- проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо подвійного громадянства в Україні (реєстр. № 6139 від 27.02.2017 р.) [11], внесений народним депутатом України А. Артеменком.

Результати проведеного дослідження вказують на те, що внесені до Верховної Ради України законопроекти не передбачають застосування комплексного підходу до вирішення проблеми множинного громадянства. При цьому в Україні все ще домінує негативне ставлення до поліпатризму. Однак навіть серед прибічників такого підходу існують певні суперечності. Про таке можуть свідчити внесені у березні 2017 р. альтернативні законопроекти, якими передбачаються додаткові заходи для запобігання поширенню множинного громадянства в Україні. Автори одного з цих законопроектів вважають, що заборона поліпатризму має поширюватися на всіх громадян України. У іншому документі наголос робиться на встановленні додаткових обмежень для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Внаслідок ухвалення таких законопроектів в Україні можуть утворитися території (райони) компактного проживання осіб, що мають лише іноземне громадянство. Це значно ускладнить (а іноді й унеможливить) здійснення місцевого самоврядування на таких територіях, формування місцевих громад, виконання представницьких функцій в органах центральної влади тощо.

Розглядаючи зазначені законопроекти, народним депутатам варто зважати на те, що в статті 4 Основного Закону України записано, що в Україні існує єдине громадянство [12]. Цей конституційно-правовий принцип має своє законодавче закріплення та офіційне тлумачення в статті 2 Закону України «Про громадянство України» [13]. Вказаною нормою, зокрема, встановлено, що у разі набуття громадянином України громадянства (підданства) іншої держави або держав, у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Так само й у випадку, якщо іноземець набув громадянство України і таким чином став поліпатридом, то у правових відносинах з Україною він усе одно визнається лише громадянином України.

Крім того, відповідно до статті 2 Закону України «Про громадянство України» реалізація принципу єдиного громадянства виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України [13]. Слід зазначити, що вказана норма набула особливо значення у зв'язку з подіями, які мають місце на сході України.

Не менш важливими з точки зору забезпечення прав людини видаються положення частини 1 статті 25 Конституції України. Вказаною нормою передбачено, що громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство. Водночас частиною 2 статті 25 Основного Закону України встановлено імперативну заборону, відповідно до якої громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі, оскільки перебуває під виключною юрисдикцією своєї держави [12]. Положення цієї норми кореспондується з приписами частини 2 статті 33 Конституції України, якими встановлено, що громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну [12].

Зазначені конституційно-правові приписи відтворюють положення міжнародно-правових

документів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Зокрема, у статті 15 Загальної декларації прав людини записано, що ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства. Подібна норма міститься й у статті 4 Європейської конвенції про громадянство, якою також заборонено безпідставно позбавляти особу громадянства [14].

Усе наведене вище дає підстави для *таких висновків*.

1. Пріоритетними завданнями України у сучасних умовах є якнайшвидші деокупація Криму, врегулювання збройного конфлікту на території окремих районів Донецької і Луганської областей та відновлення над ними повної юрисдикції України. Це дозволить перейти до практичного вирішення політичних, економічних, соціальних та інших, не менш важливих питань щодо забезпечення відновлення життєдіяльності в населених пунктах Криму, Донеччини та Луганщини, провести там місцеві вибори, відновити функціонування територіальних громад та створити передумови для належного здійснення ними повноважень місцевого самоврядування у повному обсязі.

2. Стратегія реінтеграції окупованої та непідконтрольної територій України, як видається, повинна неодмінно передбачати т. зв. «процедуру повернення до громадянства», яка має передувати проведенню місцевих виборів на звільненій від окупації території України. Ця процедура застосовуватиметься до осіб, які повинні понести юридичну відповідальність за підтримку окупації частини суверенної території України та пройти певну фільтрацію. Держава може законодавчо передбачити для таких осіб порядок повернення до громадянства через певний проміжок часу, встановивши для цього додаткові вимоги, наприклад складання іспиту на знання:

- української мови;
- історії України;
- основ конституційного ладу України;
- Гімну України.

Установлюючи подібні правила, Україна може скористатись досвідом Латвії, у якій кожен восьмий мешканець не має права обирати владу та працювати на державній службі. Переважна більшість законодавчих ініціатив щодо вре-

гулювання питань громадянства (у т. ч. множинного) не передбачає впровадження нових дієвих механізмів контролю з боку держави, а також не містить цілком логічних у такому випадку засобів юридичної відповідальності за порушення встановлених законодавством обмежень у цій сфері правовідносин.

3. Проведене дослідження дає підстави для висновку про те, що законопроекти з питань громадянства, які перебувають на розгляді у Верховній Раді України, потребують суттєвого доопрацювання з метою усунення недоліків, котрі здатні спричинити появу суттєвих загроз національній безпеці.

З огляду на все викладене виключно важливим видається внесення змін до Конституції та законів України, які регулюють питання громадянства. З цією метою пропонується створити робочу групу, до якої залучити провідних фахівців у галузі права (у т. ч. з числа співробітників Національного інституту стратегічних досліджень) та представників громадськості.

Робочій групі у визначений термін підготувати та подати Президентові України новий законопроект, у якому врахувати висловлені критичні зауваження та пропозиції до низки законопроектів щодо врегулювання питань громадянства, раніше поданих до Верховної Ради України. При підготовці законопроекту з-поміж іншого необхідно визначити:

- ефективні механізми контролю за процесами набуття/припинення іноземного громадянства особами, які претендують на зайняття посад в органах державної влади та місцевого самоврядування;

- перелік та обсяг заходів юридичної відповідальності за порушення законодавства з питань громадянства.

Підготовлений та доопрацьований законопроект направити до Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) для отримання висновку про відповідність його положень європейським стандартам і цінностям, а також винести на широке обговорення, для чого Указом Президента України передбачити відповідні організаційні заходи щодо порядку оброблення та узагальнення пропозицій до тексту законопроекту.

4. Вбачається доцільним прийняти закони України:

- про Державну стратегію деокупації та реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та непідконтрольної території Донецької та Луганської областей;
- про внесення змін до Конституції та законів України, які регулюють питання громадянства;
- про колабораціонізм та очищення влади (люстрацію) в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі;
- про внесення змін до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» щодо вирішення питань деокупації та реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та непідконтрольної території Донецької та Луганської областей.

Список використаних джерел

1. Лінько Д. У депутатів-втікачів було по два паспорти [Електронний ресурс] / Радіо свобода. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/a/28338937.html>.
2. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» (щодо усунення колізій, які дозволяють подвійне громадянство) від 12 грудня 2012 р. № 0919 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=44970
3. Пропозиції Президента до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо громадянства» від 01 лютого 2012 р. № 9728-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9728-1&sk1=7
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо набуття (припинення) громадянства України, громадянства (підданства) іншої держави або громадянств (підданств) інших держав від 21 листопада 2016 р. № 5433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60558

5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності народних депутатів України та державних службовців за набуття громадянства інших держав від 24 лютого 2017 р. № 6131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=61221
6. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо реалізації права змінити громадянство від 13 березня 2017 р. № 6175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61320
7. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо заборони мати громадянство іншої держави особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та врегулювання деяких аспектів порядку зміни громадянства від 15 березня 2017 р. № 6175-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61348
8. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення у відповідність до Конституції України Закону України «Про громадянство України» щодо уникнення множинного (подвійного) громадянства від 14 березня 2017 р. № 6178 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61325
9. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо множинного (подвійного) громадянства від 29 березня 2017 р. № 6178-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61450
10. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» (щодо подвійного громадянства) від 09 лютого 2015 р. № 2074 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=53950
11. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо подвійного громадянства в Україні від 27 лютого 2017 р. № 6139 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61234
12. Конституція України від 28 червня 1996 р. – Ст. 25, ч. 1 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
13. Закон України «Про громадянство України» // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.
14. European Convention on Nationality on 7 November 1997. – Art. 4, Art. 7 I “c” // European Treaty Series. – No. 166.

References

1. Linko, D. U deputativ-vtikachiv bulo po dva pasпорty [The fugitive deputies had two passports]. (n.d.) www.radiosvoboda.org. Retrieved from <http://www.radiosvoboda.org/a/28338937.html> [in Ukrainian].
2. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro hromadianstvo Ukrainy» (shchodo usunennia koliziy, yaki dozvoliaui podviine hromadianstvo) vid 12 hrudnia 2012 r. № 0919 [Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine” (Concerning the Elimination of Conflicts Which Permit Dual Citizenship) dated December 12, 2012 No. 0919]. (n.d.). w1.c1.rada.gov.ua. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=44970 [in Ukrainian].
3. Propozytsii Prezydenta do Zakonu «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo hromadianstva» vid 01 liutoho 2012 r. № 9728-1 [Proposals of the President to the Law “On Amending Certain Legislative Acts of Ukraine on Citizenship” dated February 1, 2012 No. 9728-1]. (n.d.). w1.c1.rada.gov.ua. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9728-1&skl=7 [in Ukrainian].
4. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo nabuttia (prypynennia) hromadianstva Ukrainy, hromadianstva (pidanstva) inshoi derzhavy abo hromadianstv (pidanstv) inshykh derzhav vid 21 lystopada 2016 r. № 5433 [Draft Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning Acquisition (Termination) of Citizenship of Ukraine, Citizenship (Citizenship) of another State or Citizenship (Citizenship) of Other States dated November 21, 2016 No. 5433]. (n.d.). w1.c1.rada.gov.ua. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60558 [in Ukrainian].
5. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vidpovidalnosti narodnykh deputativ Ukrainy ta derzhavnykh sluzhbovtsiv za nabuttia hromadianstva inshykh derzhav vid 24 liutoho 2017 r. № 6131 [Draft Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Responsibility of People’s Deputies of Ukraine and Civil Servants for Acquiring Citizenship of Other States dated February 24, 2017 No. 6131]. (n.d.). w1.c1.rada.gov.ua. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=61221 [in Ukrainian].

6. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro hromadianstvo Ukrainy» shchodo realizatsii prava zminyty hromadianstvo vid 13 bereznia 2017 r. № 6175 [Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine” on the Realization of the Right to Change Citizenship dated March 13, 2017 No. 6175]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61320 [in Ukrainian].
7. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro hromadianstvo Ukrainy» shchodo zaborony maty hromadianstvo inshoi derzhavy osobam, upovnovazhenym na vykonannia funktsiy derzhavy abo mistsevoho samovriaduvannia ta vrehuliuvannia deiakykh aspektiv poriadku zminy hromadianstva vid 15 bereznia 2017 r. № 6175-1 [Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine” regarding the prohibition of citizenship of another state to persons authorized to perform the functions of the state or local self-government and to resolve certain aspects of the procedure for changing citizenship dated March 15, 2017 No. 6175-1]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61348 [in Ukrainian].
8. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pryvedennia u vidpovidnist do Konstytutsii Ukrainy Zakonu Ukrainy «Pro hromadianstvo Ukrainy» shchodo unyknennia mnozhynnoho (podviinoho) hromadianstva vid 14 bereznia 2017 r. № 6178 [Draft Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on bringing the Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine” in line with the Constitution of Ukraine on the avoidance of multiple (dual) citizenship dated March 14, 2017 No. 6178]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61325 [in Ukrainian].
9. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo mnozhynnoho (podviinoho) hromadianstva vid 29 bereznia 2017 r. № 6178-2 [Draft Law amending some legislative acts of Ukraine on multiple (dual) citizenship dated March 29, 2017 No. 6178-2]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61450 [in Ukrainian].
10. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro hromadianstvo Ukrainy» (shchodo podviinoho hromadianstva) vid 09 liutoho 2015 r. № 2074 [Draft Law amending the Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine” (regarding dual citizenship) dated February 9, 2015 No. 2074]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=53950 [in Ukrainian].
11. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro hromadianstvo Ukrainy» shchodo podviinoho hromadianstva v Ukraini vid 27 liutoho 2017 r. № 6139 [Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine” on Dual Citizenship in Ukraine dated February 27, 2017 No. 6139]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61234 [in Ukrainian].
12. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, Vol. 30, Art. 141*. (St. 25, ch. 1) [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy «Pro hromadianstvo Ukrainy» [Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine”]. (2001). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 13, Art. 65* [in Ukrainian].
14. European Convention on Nationality. (November 7, 1997). *European Treaty Series, Vol. 166*. (Art. 4, 7 I “c”) [in English].